

Тема: П.Куліш «Чорна рада». Історична основа сюжету

ТЛ: роман, роман - хроніка, історичний роман.

Мета: ознайомити учнів зі змістом роману «Чорна рада»; спираючись на текст твору, розкрити причини протистояння сил державотворення і руїнництва; допомогти учням усвідомити суспільний ідеал, утілений П.Кулішем через проблематику роману, а також зрозуміти символіку твору; виховувати старшокласників у дусі народної моралі, народних ідеалів; плекати патріотичні почуття; сформувати переконаність у важливості для громадянина України збереження свободи і незалежності рідного краю, його державності.

Завдання уроку:

Учні повинні знати:

- образи і символіку твору;
- риси романтизму в романі;
- основну ідею і проблеми роману.

Учні повинні вміти:

- розрізняти жанри: роман, роман - хроніка, історичний роман;
- висловлювати власні міркування з приводу актуальності порушених у романі «Чорна рада» проблем відродження, культурного збагачення нації;
- характеризувати образи і розкривати символи твору.

Тип уроку: урок вивчення й аналізу художнього твору.

Форми і методи роботи: літ вікторина, евристична бесіда, інд.завдання, робота у групах, з картками, з термінами, текстологічний аналіз, «Групування», «Асоціативний куш», складання сенкану, проміжні висновки, повідомлення, «Мікрофон».

Обладнання: портрет П.Куліша, текст роману «Чорна рада», таблиці.

Випереджувальні завдання:

- прочитати роман «Чорна рада»;
- історико - дослідницькій групі – підготувати повідомлення про історичні постаті Яким Сомка та Івана Брюховецького;
- групі літературознавців – скласти повідомлення про історію створення «Чорної ради», джерела написання.

Епіграф: Ой настала жаль-туга по всій Україні («Дума про Хмельницького»).

Перебіг уроку:

I. Повідомлення теми, мети та завдань уроку. Запис у зошити.

II. Мотивація навчальної діяльності старшокласників

Вступне слово вчителя

Після смерті Б.Хмельницького становище України різко погіршилося – із вини сусідів, із вини своїх же вельможних користолюбців. Москва не додержувала підписаних у Переяславі угод, Польща і кримський хан тиснули з обох боків. Проте народ не хотів визнавати чужої влади. Між гетьманом і козацькою старшиною точилися чвари за булаву, за те, до кого з сусідів пристати.

1663 рік вважається початком Великої Руїни, яка знищила державний устрій, розбудований Хмельницьким. Українську державність було втрачено.

Робота з епіграфом (проблемне питання уроку: як це показує П.Куліш?)

III. Перевірка випереджального завдання. Актуалізація опорних знань

1. Літературна вікторина

1. Який період історії України змальовано в романі «Чорна рада»? (Доба Руїни)
2. Назвіть виразників української державності, введених у романі (Сомко та Шрам).
3. У кого була золота булава Хмельницького? (У Сомка)
4. Прямий антагоніст Сомка (Брюховецький).
5. Головним для Кирила Тура є козацька ...(честь).
6. Хто такий «січовий дід»? (Пугач)
7. Прибічники Брюховецького називали Сомка ...(Переяславським крамарем)
8. «...Переплив Случ під кулями... таке молоде, та таке сміле!» Це... (Шрам).
9. Чому Леся не могла стати дружиною Петра? (Була заручена із Сомком)
10. Викупляти з неволі козаків вважав своїм призначенням (Божий чоловік)
11. Через що сталася ворожнеча між Тетерею і Сомком? (Через гетьманство)
12. Прізвище московського князя (Гагін).

2. Індивідуальне завдання «Літературний ерудит» (високий рівень)

Розшифрувати, знайшовши ключ, слова одного з героїв твору П.Куліша. Вкажіть ім'я цього героя. *(Картка додається).*

(Відповідь: «Про славу думає лицар, а не про те, щоб ціла була голова на плечах. Не сьогодні, дак завтра поляже вона, як од вітру на степу трава; а

слава ніколи не вмере, не поляже, лицарство козацьке всякому розкаже!»
Кирило Тур «Чорна рада»).

3. Робота в групах (з картками)

I гр. – Установіть послідовність

1. Експозиція	А Смерть Сомка, Шрама; одруження Петра з Лесею.
2. Зав'язка	Б Проведення «чорної ради», за підсумками якої Брюховецький – гетьман, Сомко – в'язень.
3. Кульмінація	В Прагнення Шрама підтримати на раді Сомка, подолати розбрат і безлад козаків.
4. Розв'язка	Г Зображення історичної доби, на тлі якої розгортатимуться події, знайомство з головними героями твору.

Ключ: 1-Г, 2- В, 3-Б, 4-А.

II гр. – Указати правильні твердження

А - У полковника Шрама було два сина.

Б - Ознакою підтримки Брюховецького була червона стьожка на ковнірі козаків.

В - П.Куліш жив і працював на хуторі Мотронівка.

Г – роман «Чорна рада» описує події доби Руїни.

Д – Черевань порівнював козаків із греками.

Е – За жанром «Чорна рада» - соціально-побутовий роман.

Ключ: В, Г, Д

IV. Освоєння теми уроку

1. *Визначити жанр твору (історичний роман-хроніка).*
2. *Словникова робота. Робота із слайдами презентації.*
 - Роман – значний за обсягом і складний за композицією прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому змальовано масштабні події, порушено значущі проблеми доби, діє велика кількість персонажів, характери головних героїв подано в розвитку, динаміці. Роман охоплює тривалий часовий проміжок, у ньому є кілька взаємопов'язаних сюжетних ліній.
 - Історичний роман – роман, сюжетно побудований на історичному матеріалі, основним предметом зображення якого є історичні події. У такому романі масштабно змальовуються певна доба та її видатні діячі.

- Роман – хроніка – великий за обсягом прозовий твір, у якому послідовно розкриваються значущі суспільні, історичні, родинні події протягом тривалого часу.

3. Проміжні висновки

- На основі яких підстав твір «Чорна рада» називаємо як історичний роман – хроніку?
- Що вам відомо про період в історії України, який образно називається добою Великої Руїни, про таких діячів того часу, як Яким Сомко та Іван Брюховецький?

4. Повідомлення учнів історико - дослідницької групи, решта – записують в зошити головне.

5. Повідомлення літературознавців.

6. «Гронування». Які асоціації викликають у вас слова «Чорна рада»?

7. Робота з текстом.

- Яким епізодом розпочинається роман? З якою метою автор звертається до хронотопу подорожі?
- Пригадайте, в якому творі Т.Шевченка використано прийом подорожі?
- Наскрізним у творі є мотив дороги. Яка його роль?
- Дійові особи роману (історичні і вигадані) можна згрупувати відповідно до основного конфлікту: прибічники Івана Брюховецького і прихильники Якіма Сомка. В образі Якіма Сомка автор утілює власний ідеал гетьмана – освіченого, розумного, талановитого діяча, здатного об'єднати всі землі України в самостійну державу шляхом відновлення її давньої слави. Знайдіть у тексті і зачитайте висловлювання Сомка про ставлення до панської Польщі, запорозького демократизму, міської голоти, старшини та своїх супротивників.
- Яка найзаповітніша мрія Сомка?
- На що спрямовані слова й діла Сомка?
- Яким постає перед нами полковник Шрам? Зверніться до тексту роману.
- Що споріднює Шрама з Сомком?
- Виразником яких сил виступає Шрам?
- Як змальовано образ Брюховецького в романі з погляду історичної вірогідності?
- Яка прикметна особливість вдачі Брюховецького?
- Як автор ставиться до Брюховецького? З чого це видно?

8. Робота біля дошки (2 учні)

Створення сенканів про Сомка і Брюховецького.

9. Колективне створення «Асоціативного куща» «Проблематика твору».

10. *Робота в групах. Визначення теми (I-B) та ідеї (II-B) роману.*

11. *Розгляньте наведену таблицю «Риси романтизму» й доведіть, що «Чорна рада» вписується в напрям романтизму.*

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Перегляд фрагменту фільму «Чорна рада» (режисер Засєєв-Руденко). Поясніть, який уривок твору використав режисер.
2. Зачитати розгадану криптограму «Літературного ерудита»

VI. Підсумок уроку

«Мікрофон»: Чи є актуальним роман «Чорна рада» в наш час?

VII. Домашнє завдання:

Скласти план до характеристики образу Сомка (I-B), Брюховецького (II-B), виписати цитати.

VIII. Оцінювання учнів за таблицею (додається).

Великоканівецький навчально-виховний комплекс

**Відкритий урок у 9 класі з української
літератури на тему:**

**«П.Куліш «Чорна рада». Історична основа
сюжету»**

Підготувала:

учитель української мови і літератури

Кононенко С.І.

2015-2016н.р.